

PRAWO HANDLOWE I GOSPODARCZE II RZECZYPOSPOLITEJ

redakcja naukowa Robert Jastrzębski

Karol Dąbrowski, Leonard Górnicki, Andrzej Grzegorz Harla
Robert Jastrzębski, Martyna Jurzyk, Edyta Kurkowska
Sebastian Kwiecień, Cecylia Leszczyńska, Aleksander Lipiński
Roman Macyra, Małgorzata Materniak-Pawłowska, Ryszard Mikosz
Krzysztof Pietrzykowski, Aldona Podolska-Meducka

PRAWO HANDLOWE I GOSPODARCZE II RZECZYPOSPOLITEJ

redakcja naukowa Robert Jastrzębski

Karol Dąbrowski, Leonard Górnicki, Andrzej Grzegorz Harla
Robert Jastrzębski, Martyna Jurzyk, Edyta Kurkowska
Sebastian Kwiecień, Cecylia Leszczyńska, Aleksander Lipiński
Roman Macyra, Małgorzata Materniak-Pawłowska, Ryszard Mikosz
Krzysztof Pietrzykowski, Aldona Podolska-Meducka

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzent

Prof. dr hab. Andrzej Mączyński

Wydawca

Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący i opracowanie redakcyjne

Grażyna Polkowska-Nowak

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie

Andytex

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8187-063-4

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp (Robert Jastrzębski)	15
Rozdział 1	
Prawo handlowe i gospodarcze (Robert Jastrzębski)	21
1.1. Prawo handlowe i gospodarcze w rozwoju historycznym	21
1.2. Kodyfikacja prawa handlowego i gospodarczego w II Rzeczypospolitej	29
Bibliografia (podstawowa)	44
Rozdział 2	
Kodeks handlowy (Leonard Górnicki)	53
2.1. Systemy prawa handlowego, zakres regulacji prawnej Kodeksu handlowego i stosunek prawa handlowego do prawa cywilnego	53
2.2. Dzieje prac nad Kodeksem handlowym	60
2.3. Koncepcja i system Kodeksu	71
2.4. Podstawy konstrukcyjne Kodeksu. Kupiec i przedsiębiorstwo zarobkowe	89
2.5. Status kupca	95
2.5.1. Warunki ogólne	95
2.5.2. Kategorie kupców	99
2.5.3. Prawa i obowiązki kupców	104
2.6. Czynności handlowe	107
Bibliografia (podstawowa)	115

Rozdział 3

Prawo spółdzielcze (Krzysztof Pietrzykowski)	121
3.1. Zagadnienia wstępne	121
3.2. Istota i charakter spółdzielni	124
3.3. Charakter prawny członkostwa w spółdzielni	128
3.4. Organy spółdzielni	135
3.5. Rachunkowość spółdzielni	146
3.6. Rewizja (lustracja) spółdzielni	148
3.7. Rozwiązanie spółdzielni	151
3.8. Łączenie się spółdzielni	154
3.9. Państwowa Rada Spółdzielcza	155
3.10. Dalsze obowiązywanie oraz uchylenie ustawy o spółdzielniach	155
Bibliografia (podstawowa)	156

Rozdział 4

Prawo upadłościowe oraz Prawo o postępowaniu układowym (Andrzej Grzegorz Harla)	158
4.1. Wstęp	158
4.2. Istota ekonomiczna i prawna upadłości	161
4.3. Prace i założenia kodyfikacyjne	164
4.4. Struktura Prawa upadłościowego i Prawa o postępowaniu układowym	170
4.5. Węzłowe unormowania Prawa upadłościowego i Prawa o postępowaniu układowym	173
4.6. Uwagi końcowe	184
Bibliografia (podstawowa)	192

Rozdział 5

Prawo własności przemysłowej (Leonard Górnicki)	195
5.1. Zagadnienia wstępne	195
5.2. Systemy dotyczące sposobu uzyskiwania patentów i świadectw oraz kwestia praw do patentu	199
5.3. Ustawodawstwo pozaborowe, projekty zmian i pierwsze akty prawne niepodległej Polski	206
5.4. Nowe ustawodawstwo polskie w zakresie ochrony wynalazków, wzorów i znaków towarowych	215
Bibliografia (podstawowa)	257

Rozdział 6

Zwalczanie nieuczciwej konkurencji (Leonard Górnicki) ...	262
6.1. Modele zwalczania nieuczciwej konkurencji	262
6.2. Stan prawny w Polsce po odzyskaniu niepodległości ..	274
6.3. Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 1926 r.	280
6.3.1. Geneza ustawy	280
6.3.2. Podstawowe założenia ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji na tle szerokiego ujęcia przedmiotu praw rzeczowych	287
6.3.3. Czyny nieuczciwej konkurencji	298
6.3.4. Środki ochrony prawnej	302
Bibliografia (podstawowa)	305

Rozdział 7

Prawo przemysłowe (Sebastian Kwiecień)	312
7.1. Wprowadzenie	312
7.2. Zasada swobody działalności gospodarczej	319
7.3. Władze przemysłowe	322
7.4. Podjęcie działalności gospodarczej	324
7.5. Siedziba przedsiębiorstwa	330
7.6. Działalność targowa	339
7.7. Korporacje przemysłowe	340
7.8. Przyuczanie do zawodu	343
7.9. Rzemiosło	345
7.10. Postanowienia karne	347
7.11. Zakończenie	348
Bibliografia (podstawowa)	349

Rozdział 8

Prawo kartelowe (Aldona Podolska-Meducka)	351
8.1. Wstęp	351
8.2. Lata 1918–1924	355
8.3. Lata 1925–1933	356
8.4. Ustawa o kartelach	358
8.5. Sąd Kartelowy	370
8.6. Prawo kartelowe w latach 1934–1939	380

8.7. Zakończenie	387
Bibliografia (podstawowa)	388

Rozdział 9

Prawo górnicze z 29 listopada 1930 r. (Aleksander Lipiński) ...	390
9.1. Zagadnienia ogólne	390
9.2. Własność górnicza	398
9.3. Zakończenie	413
Bibliografia (podstawowa)	416

Rozdział 10

Prawo naftowe (Ryszard Mikosz)	418
10.1. Wstęp	418
10.2. Ustawa Krajowa	422
10.3. Regulacje państwa polskiego	434
10.4. Wnioski końcowe	446
Bibliografia (podstawowa)	447

Rozdział 11

Prawo bankowe i prawo giełd pieniężnych

(Cecylia Leszczyńska)	449
11.1. Wstęp	449
11.2. Regulacje z zakresu prawa bankowego	451
11.2.1. Prawo bankowe <i>in statu nascendi</i>	451
11.2.2. Prawo bankowe z 1924 r.	457
11.2.3. Prawo bankowe z 1928 r.	463
11.3. Banki państwowe oraz kasy komunalne	471
11.4. Bankowość centralna	486
11.4.1. Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa	486
11.4.2. Bank Polski SA	489
11.5. Prawo giełd pieniężnych	496
11.6. Zakończenie	501
Bibliografia (podstawowa)	504

Rozdział 12

Prawo wekslowe i czekowe (Robert Jastrzębski)	508
12.1. Prawo wekslowe	508
12.1.1. Zagadnienia wstępne	508

12.1.2. Unifikacja prawa wekslowego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 1924 r. o prawie wekslowym	512
12.1.3. Prawo wekslowe z 1936 r.	519
12.2. Prawo czekowe	525
12.2.1. Zagadnienia wstępne	525
12.2.2. Unifikacja prawa czekowego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 1924 r. o prawie czekowym	530
12.2.3. Prawo czekowe z 1936 r.	537
Bibliografia (podstawowa)	544

Rozdział 13

Prawo giełd towarowych. Uwarunkowania ekonomiczno-

-prawne (Roman Macyra)	551
13.1. Uwagi wstępne	551
13.2. Szanse i zagrożenia działalności giełd towarowych u progu niepodległości	554
13.3. Koncepcje i rzeczywistość funkcjonowania giełd towarowych	555
13.4. Uwarunkowania gospodarcze i prawne polityki państwa wobec giełd towarowych	560
13.5. Organizacja i kształt krajowego systemu giełdowego ...	564
13.6. Statystyka gospodarcza działalności giełd towarowych	571
13.7. Pozaekonomiczne korzyści działalności giełd towarowych	575
13.8. Uwagi końcowe	577
Bibliografia (podstawowa)	578

Rozdział 14

Prawo o domach składowych (Robert Jastrzębski)	581
14.1. Składowanie towarów	581
14.1.1. Zagadnienia wstępne	581
14.1.2. Składowanie towarów na ziemiach polskich do unifikacji prawa o domach składowych w II Rzeczypospolitej	583

14.2. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 28 grudnia 1924 r. o prawie o domach składowych	586
14.3. Domy składowe w Kodeksie handlowym z 1934 r. ...	598
14.4. Wnioski końcowe	601
Bibliografia (podstawowa)	603

Rozdział 15

Sądownictwo w sprawach handlowych

(Małgorzata Materniak-Pawłowska)	607
15.1. Wprowadzenie	607
15.2. Sądownictwo w sprawach handlowych w okresie przed unifikacją sądownictwa	609
15.2.1. Obszar dawnego zaboru rosyjskiego	609
15.2.2. Obszar dawnego zaboru austriackiego	613
15.2.3. Obszar dawnego zaboru pruskiego	618
15.3. Sądownictwo w sprawach handlowych po unifikacji ustroju sądownictwa	622
Bibliografia (podstawowa)	629

Rozdział 16

Samorząd gospodarczy (Karol Dąbrowski, Martyna Jurzyk,

Edyta Kurkowska)	631
16.1. Izby przemysłowo-handlowe	631
16.2. Izby rolnicze	642
16.3. Izby rzemieślnicze	656
Bibliografia (podstawowa)	666

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAN** – Archiwum Akt Nowych
- ABG** – pruska Powszechna Ustawa Górnicza z 24 czerwca 1865 r.
- ADHGB** – Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch (Powszechny Niemiecki Kodeks Handlowy z 1861 r.)
- AP** – Archiwum Państwowe
- BGB** – Bürgerliches Gesetzbuch (Kodeks cywilny Rzeszy z 1896 r. obowiązujący od 1900 r.)
- BGK** – Bank Gospodarstwa Krajowego
- CPH** – Czasopismo Prawno-Historyczne
- CPiE** – Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne
- Dz.** – Dziennik
- Dz. Pr. Pań. Pol.** – Dziennik Praw Państwa Polskiego
- Dz.U.** – Dziennik Ustaw
- Dz. u. p. L** – Dziennik ustaw państwa [L – liczba, numer]
- GSW** – Gazeta Sądowa Warszawska
- HGB** – Handelsgesetzbuch (niemiecki kodeks handlowy z 1897 r. obowiązujący od 1900 r.)
- k.c.** – ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.; tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145)
- k.h. (KH)** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.)
- k.k.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
- k.p.c.** – Kodeks postępowania cywilnego – obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 1 grudnia 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu Postępowania Cywilnego (Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm.)

- k.p.k.** – Kodeks postępowania karnego – obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 30 września 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 1932 r. Nr 83, poz. 725 ze zm.)
- k.z.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.)
- KCKP** – Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (Kodeks Cywilny Polski)
- KHN** – Kodeks Handlowy Napoleona (francuski)
- KN** – Kodeks Napoleona
- KPP** – Kwartalnik Prawa Prywatnego
- k.s.h.** – ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 ze zm.)
- mkp** – marka polska
- M.P.** – Monitor Polski
- MPHiW** – Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
- ÖRGBL.** – Österreichisches Reichsgesetzblatt (Dziennik Praw państwa austriackiego)
- OSNC** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
- OSNCP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna, Pracy
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- PAU** – Polska Akademia Umiejętności
- PBR** – Państwowy Bank Rolny
- PiP** – Państwo i Prawo
- PKKP** – Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa
- PKO** – Poczтовая Kasa Oszczędności
- PPiA** – Przegląd Prawa i Administracji
- PPBR** – Polski Państwowy Bank Rolny
- PPH** – Przegląd Prawa Handlowego
- p.wpr.pr.up.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 października 1934 r. – Przepisy wprowadzające prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 93, poz. 835 ze zm.)
- pr.g.1930** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz.U. Nr 85, poz. 654 ze zm.)
- pr.g.1953** – dekret z 6 maja 1953 r. – Prawo górnicze (Dz.U. Nr 29, poz. 113 ze zm.)
- pr.p.ukł.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowem (Dz.U. Nr 93, poz. 836 ze zm.)
- pr.przem.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłem (Dz.U. Nr 53, poz. 468 ze zm.)

- pr.spółdz.** – ustawa z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2018 r. poz. 1285 ze zm.)
- pr.up.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 93, poz. 834 ze zm.)
- pr.u.s.p.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 12, poz. 93); tekst jedn. obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 15 listopada 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu prawa o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1932 r. Nr 102, poz. 863 ze zm.)
- PRM** – Prezydium Rady Ministrów
- PUG** – Przegład Ustawodawstwa Gospodarczego
- PZPZ** – Państwowe Zakłady Przemysłowo-Zbożowe
- RGBl.** – Reichsgesetzblatt (Dziennik Ustaw Rzeszy)
- RP** – Rzeczpospolita Polska
- RPEiS** – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- RPiE** – Ruch Prawniczy i Ekonomiczny
- SN** – Sąd Najwyższy
- u.kart.** – ustawa z 28 marca 1933 r. o kartelach (Dz.U. Nr 31, poz. 270 ze zm.)
- u.s.** – ustawa z 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz.U. Nr 111, poz. 733 ze zm.)
- u.s.1934** – obwieszczenie Ministra Skarbu z 16 czerwca 1934 r. w sprawie ogłoszenia tekstu ustawy z 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz.U. z 1934 r. Nr 55, poz. 495 ze zm.)
- u.z.n.k.** – ustawa z 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. Nr 96, poz. 559); tekst jedn. rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z 9 lipca 1930 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 1930 r. Nr 56, poz. 467 ze zm.)
- Zb. OSN** – Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego. Orzeczenia Izby Pierwszej lub Trzeciej
- ZSRR** – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

WSTĘP

Robert Jastrzębski

Prawo handlowe i gospodarcze państwa polskiego sprzed wybuchu drugiej wojny światowej stanowi po dzień dzisiejszy istotny punkt odniesienia dla wielu rozwiązań legislacyjnych. Odwoływanie się do spuścizny prawnej II Rzeczypospolitej jest inspiracją dla wielu pokoleń prawników. Ma to swoje uzasadnienie przede wszystkim w tym, że państwo polskie, które odrodziło się po przeszło 100 latach zaborów, mogło po raz pierwszy kształtować w sposób niejako „suwerenny” własny system prawny. Oczywiście powstanie państwa polskiego w 1918 r. wytworzyło nową sytuację prawnoustrojową i – co za tym idzie – należało odpowiedzieć na pytanie, czy ówczesne państwo polskie było państwem nowym, czy też stanowiło kontynuację Rzeczypospolitej sprzed 1795 r.¹

W tym okresie przyjęto, wywodzącą się z prawa rzymskiego, koncepcję *ius postliminii*, którą zaadaptowało prawo międzynarodowe publiczne. Polegała ona generalnie na przywróceniu władzy państwowej na terytorium zajęтым czasowo przez państwo obce w wy-

¹ Zob. C. Berezowski, *Powstanie państwa polskiego w świetle prawa narodów*, Warszawa 1934; S. Hubert, *Rozbiory i odrodzenie Rzeczypospolitej. Zagadnienie prawa międzynarodowego*, Lwów 1937; K. Dembski, *Polonia Restituta – kontynuacja czy państwo nowe?*, CPH 1974, t. XXVI, z. 2; S. Krukowski, *Polska odrodzona czy państwo nowe?*, CPH 1977, t. XXIX, z. 1; L. Antonowicz, *Narodziny Drugiej Rzeczypospolitej ze stanowiska prawa międzynarodowego*, „Przegląd Sejmowy” 1998/5.

niku debellacji². Nie oznaczało to jednak powrotu do dawnego prawa polskiego, czyli z okresu I Rzeczypospolitej, przede wszystkim ze względu na jego prawie wyłącznie zwyczajowy charakter, zwłaszcza w odniesieniu do prawa prywatnego³. Ponadto, jak uznał Fryderyk Zoll, „nić, łącząca nasze życie prawne z dawnym prawem Polskiem prywatnem, została zerwana przez narzucone nam prawa obce (...)”⁴. W związku z tym polski ustawodawca stanął przed trudnym zadaniem kodyfikacji prawa na swoim terytorium. Warto zaznaczyć, na co zwrócił uwagę Zbigniew Radwański, że polski legislator przyjął koncepcję tworzenia oryginalnych kompleksów norm prawnych, które miały stopniowo zastępować prawo obce – poszczególnych dzielnic państwa polskiego⁵. Na wstępie należy zaznaczyć, że kodyfikacja w zakresie prawa prywatnego dotyczyła przede wszystkim prawa handlowego oraz gospodarczego. Podstawową rolę w tym procesie odgrywała Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej, która powstała na podstawie ustawy Sejmu Ustawodawczego z 3 czerwca 1919 r. (Dz. Pr. Pań. Pol. Nr 44, poz. 315). Prace Komisji nie tylko stanowią pole zainteresowania badaczy prawa polskiego XX w., lecz także są wzorem dla współczesnych rozwiązań legislacyjnych.

² Szerzej: L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Lwów 1927, s. 267–270; S. Hubert, *Przywrócenie władzy państwowej (ius postliminii). Rozwój doktryny w teorii i praktyce prawa narodów do początków wieku XIX*, Lwów 1936; L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Kraków 1948, s. 133.

³ Zob. O. Balzer, *Studia nad prawem polskim*, Poznań 1889, s. 93 i n.; P. Dąbkowski, *Prawo prywatne polskie*, t. 1, Lwów 1910, s. 41 i n.; R. Jastrzębski, *Wpływ polskiej tradycji prawnej na kodyfikację prawa prywatnego (1918–1939)* [w:] *Między tradycją a nowoczesnością. Prawo polskie w 100-lecie odzyskania niepodległości*, red. Ł. Pisarczyk, Warszawa 2019.

⁴ F. Zoll, *Polski Kodeks Cywilny, odczyt wygłoszony na uroczystej Akademii Dziesięciolecia Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 3 czerwca 1929 r.*, „Palestra” 1929/8–9, s. 353.

⁵ Zob. Z. Radwański, *Kształtowanie się polskiego systemu prawnego w pierwszych latach II Rzeczypospolitej*, CPH 1969, t. XXI, z. 1. Szerzej: L. Górnicki, *Zagadnienie systematyki kodyfikacji prawa cywilnego i handlowego w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*, KPP 2004/3; L. Górnicki, *Wpływ obcych ustawodawstw i doktryny prawa na polską kodyfikację prawa prywatnego w Drugiej Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Jagiellońskiego. Towarzystwo Biblioteki Słuchaczy Prawa” 2005/13; L. Górnicki, *Pogranicza systemów prawnych, w szczególności pozaborowych, w pracach nad kodyfikacjami prawa cywilnego i handlowego w II RP*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 3799, Prawo CCCXXIV, Wrocław 2017.

Prawo handlowe i prawo gospodarcze to dwie odrębne dyscypliny prawne, które łączy przede wszystkim czynnik ekonomiczny. Pierwsza z nich jest genetycznie starsza, druga zaś pojawiła się pod koniec XIX w., przy czym rozwój jej przypada na okres po pierwszej wojnie światowej. Wówczas nastąpiła daleko idąca interwencja władz państwowych w życie ekonomiczne, co wiązało się ze stopniową socjalizacją, bardziej współcześnie określaną mianem publicyzacji prawa cywilnego (prywatnego)⁶. W związku z tym ingerencja państwa wymagała odrębnych regulacji prawnych, innych niż te, które były stosowane w ustroju czysto indywidualistycznym (liberalnym). Konsekwencją tego była prowadzona polityka etatystyczna, polegająca na regulowaniu życia ekonomicznego przez państwo za pomocą odpowiedniego ustawodawstwa. Warto jednak zaznaczyć, że zjednoczenie ekonomiczne, którego podstawą jest jednolite prawo związane *sensu largo* z obrotem gospodarczym, stanowi wstęp do integracji politycznej. Dlatego w II Rzeczypospolitej kodyfikacja prawa objęła przede wszystkim prawo handlowe i gospodarcze. Co istotne, powstałe wówczas unormowania prawne obowiązywały jeszcze po drugiej wojnie światowej oraz miały wpływ na przekształcenia gospodarcze po 1989 r.⁷ Zaliczyć do nich należy m.in. Kodeks handlowy, Kodeks zobowiązań, Prawo spółdzielcze, ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Prawo przemysłowe, Prawo upadłościowe, Prawo układowe czy obowiązujące do dnia dzisiejszego Prawo wekslowe i Prawo czekowe. Dlatego w dużej mierze odnoszą się do tych osiągnięć legislacyjnych słowa Stanisława Kutrzeby, który w zakończeniu swojej książki o Polsce odrodzonej stwierdził, że: „Przeszło lat dwadzieścia w mozole, w trudzie, nieraz w przygnębieniu” kształtowało się państwo polskie, a „Gdy dziś z pewnego dystansu patrzy się na ten okres, widzi się jasno, jakiej ogromnej dokonano pracy”, i „Musi się przyznać, że dokonano wielkich rzeczy”⁸.

⁶ Zob. A. Chełmoński, *Prawo gospodarcze*, Warszawa 1924, s. 3; C. Peche, *Polskie ustawodawstwo gospodarcze. Zarys pierwszego dziesięciolecia 1918–1928*, Warszawa 1928, s. 6 i n.; A. Stelmachowski, *Wstęp do teorii prawa cywilnego*, Warszawa 1984, s. 27 i n.

⁷ Zob. A. Mączyński, *Wstęp [w:] Kodeks Napoleona. Kodeks cywilny Królestwa Polskiego. Kodeks zobowiązań i inne przepisy obowiązujące w województwach centralnych*, wstępem opatrzył A. Mączyński, Warszawa 2008, s. 10 i n.

⁸ S. Kutrzeba, *Polska Odrodzona 1914–1939*, przejrzał, uzupełnił i do druku przygotował S. Grodziski, Kraków 1988, s. 283–284.

Ustawodawstwo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej możemy podzielić zasadniczo na trzy okresy: kształtowania się państwowości polskiej, reformy gospodarczej (skarbowo-walutowej) oraz po 1926 r., kiedy akty prawne miały głównie formę rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z mocą ustawy. Dlatego, jak stwierdził Michał Pietrzak: „Wkład Sejmu w proces kodyfikacji prawa okazał się raczej skromny”, a „Jego zasługą było powołanie do życia Komisji Kodyfikacyjnej i wyposażenie jej w niezbędne instrumenty działania”⁹. Było to związane z doświadczeniami legislacyjnymi, zwłaszcza w odniesieniu do projektów ustaw: Prawo prywatne międzynarodowe, Prawo prywatne międzynarodzielnicowe oraz o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. W związku z tym po zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 17 marca 1921 r., która nastąpiła w 1926 r.¹⁰, „projekty Komisji Kodyfikacyjnej stawały się obowiązującym prawem na podstawie rozporządzeń Prezydenta z mocą ustawy”¹¹.

Problematyka kodyfikacji prawa i sięganie do tradycji prawnej II Rzeczypospolitej zawsze wiąże się z poszukiwaniem zarówno własnej tożsamości, jak i genezy określonych rozwiązań prawnych. Zagadnieniu temu była poświęcona konferencja naukowa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w 2014 r. pt. „80 lat kodyfikacji polskiego prawa handlowego”¹². W związku z tym piszący te słowa doszedł do wniosku, że wyzwaniem naukowym będzie obszernie opracowanie tematu prawa handlowego i gospodarczego II Rzeczypospolitej. Pokłosiem tego jest właśnie prezentowana książka, w której opracowaniu brali udział przedstawiciele nauk prawnych, ekonomicznych oraz historycznych. Dodatkowo należy zaznaczyć, że autorzy poszczególnych rozdziałów pochodzą z różnych polskich ośrodków naukowych,

⁹ M. Pietrzak, *Z problematyki kodyfikacji prawa w II Rzeczypospolitej* [w:] M. Pietrzak, *O ustroju, prawie i polityce II Rzeczypospolitej. Pisma wybrane*, Warszawa 2018, s. 175.

¹⁰ Ustawa z 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z 17 marca 1921 r. (Dz.U. R.P. Nr 44, poz. 267), Dz.U. Nr 78, poz. 442.

¹¹ M. Pietrzak, *Z problematyki kodyfikacji...*, s. 176.

¹² Zob. A.M. Weber, K. Osajda, *80 lat kodyfikacji prawa handlowego w Polsce – sprawozdanie z konferencji*, PPH 2015/4.

tj. Częstochowy, Katowic, Lublina, Poznania, Warszawy oraz Wrocławia. W ten sposób opracowanie stanowi przykład zróżnicowanego podejścia do poszczególnych zagadnień z zakresu prawa handlowego i gospodarczego II Rzeczypospolitej. Książka składa się z 16 rozdziałów, z których pierwszy dotyczy pojęcia prawa handlowego i gospodarczego. Kolejne zaś rozdziały odnoszą się do poszczególnych unormowań, które obowiązywały w omawianym okresie, a na końcu każdego z nich została zamieszczona bibliografia (podstawowa).

Oczywiście w opracowaniu nie omówiono całości regulacji z zakresu prawa handlowego i gospodarczego, które obowiązywały w II Rzeczypospolitej. Dotyczy to w szczególności prawa przewozowego, ubezpieczeniowego, morskiego, a także całości unormowań z zakresu papierów wartościowych. Wynikało to przede wszystkim z obszerności aktów normatywnych oraz chęci uwypuklenia osiągnięć legislacyjnych odrodzonego po pierwszej wojnie światowej państwa polskiego.

Na zakończenie należy wyrazić wdzięczność wielu osobom, dzięki którym książka powstała. Warto podkreślić, że jest ona wynikiem badań statutowych przeprowadzonych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2017–2018.

Autorzy książki mają nadzieję, że będzie ona stanowić istotną pomoc oraz odniesienie do dalszych prac badawczych z zakresu polskiego prawa handlowego oraz gospodarczego.

Rozdział 1

PRAWO HANDLOWE I GOSPODARCZE

Robert Jastrzębski

1.1. Prawo handlowe i gospodarcze w rozwoju historycznym

Geneza prawa handlowego ginie w pomroce dziejów, przy czym nie ulega żadnej wątpliwości, że prawo handlowe ukształtowało się w średniowieczu jako odrębne prawo stanu kupieckiego¹. Na kontynencie europejskim można w zasadzie wyróżnić trzy okresy prawa handlowego:

- 1) włoski;
- 2) francuski;
- 3) niemiecki².

Pierwszy okres był związany ze średniowieczem. Wówczas prawo handlowe kształtowało się głównie w basenie Morza Śródziemnego. Istotną

¹ Zob. M. Kuratów, *Ustawodawstwo Handlowe* [w:] *Encyklopedia Handlowa Orgelbranda*, t. II, Warszawa 1914, s. 258–270. Zagadnieniami tymi zajmowałem się w: R. Jastrzębski, *Prawo handlowe in statu nascendi II RP – pojęcie i zagadnienia kodyfikacyjne*, PPH 2015/5.

² Szerzej: G.F. Szerszeniewicz, *Kurs targowego prawa*, Kazań 1899, s. 16 i n.; A. Doliński, A. Górski, *Zarys prawa handlowego*, Lwów 1912, s. 11 i n.; J. Namitkiewicz, *Podręcznik prawa handlowego, wekslowego, czekowego i upadłościowego*, Warszawa 1927, s. 19 i n.; S. Janczewski, *Prawo Handlowe, Wekslowe i Czekowe*, Warszawa 1946 (reprint: Warszawa 1990), s. 9 i n.

rolę odegrały przede wszystkim miasta Półwyspu Apenińskiego, tj. Genua, Wenecja, Florencja, Piza, i dlatego okres ten jest określany mianem okresu włoskiego. Charakteryzował się on powstaniem takich działów prawa, jak prawo: wekslowe, czekowe, bankowe, ubezpieczeniowe, spółek, maklerskie. W średniowieczu prawo handlowe było określane jako *ius mercatorum et lex mercatoria* (prawo kupców i prawo kupieckie) i zostało oparte na trzech podstawowych zasadach: słuszności, wzajemności, polubownego rozstrzygnięcia sporów³.

Stanowienie prawa handlowego przez ustawodawcę krajowego przypada przede wszystkim na okres francuski. Za panowania Ludwika XIV powstaje we Francji koncepcja uregulowania prawa handlowego w obrębie całego państwa, związana z ministrem Jeanem Baptiste'em Colbertem. W wyniku jego działań ukazał się w 1673 r. tzw. *ordonans o handlu (Ordonnance du commerce)*⁴, a w 1681 r. zostało skodyfikowane prawo morskie publiczne i prywatne, zwane *ordonansem o marynarce*. Następnie kodyfikacja prawa handlowego miała miejsce w 1807 r., kiedy to ukazał się Kodeks Handlowy Napoleona, który stanowił uzupełnienie Kodeksu Cywilnego Napoleona z 1804 r. Francuski kodeks handlowy, poza obszarem Francji, obowiązywał w wielu państwach, w tym na ziemiach polskich, tzn. w Księstwie Warszawskim, Królestwie Polskim (Kongresowym), jak również w Rzeczypospolitej Krakowskiej⁵.

³ W. Uruszczak, *Ius mercatorum – lex mercatoria. Prawo kupców – prawo kupieckie* [w:] *Ius mercatorum, lex mercatoria. Z dziejów i współczesności prawa handlowego. Materiały konferencji poświęconej przeszłości i terażniejszości prawa handlowego, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 9–11 marca 2009 r.*, red. M. Mikula, P. Suski, Kraków 2011, s. 13. Zob. B. Fuchs, *Lex mercatoria – od średniowiecza po XXI wiek* [w:] *O prawie i jego dziejach księgi dwie. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin*, Księga II, red. M. Mikołajczyk, Białystok–Katowice 2010.

⁴ Zob. A. Klimaszewska, *Code de commerce – francuski kodeks handlowy z 1807 r.*, Gdańsk 2011, s. 40 i n.; A. Klimaszewska, *Ordonans o handlu lądowym z 1673 roku (Kodeks Savary'ego)*, CPH 2009/1.

⁵ Zob. W. Sobociński, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Toruń 1964, s. 199 i n.; K. Sójka-Zielińska, *Kodeks Handlowy* [w:] *Historia państwa i prawa Polski*, t. III, *Od rozbiorów do uwłaszczenia*, red. J. Bardach, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha, Warszawa 1981, s. 151–152; W.M. Bartel, *Ustrój i prawo Wolnego Miasta Krakowa* [w:] *Historia państwa i prawa Polski*, t. III, *Od rozbiorów do uwłaszczenia*, red. J. Bardach, M. Senkowska-Gluck, pod ogólną red. J. Bardacha,

Ostatni z wymienionych okresów prawa handlowego – niemiecki – był związany z procesem łączenia się państw niemieckich w jeden organizm polityczny, który poprzedzało powstanie jednolitego obszaru gospodarczego (niemieckiego). Należy zaznaczyć, że towarzyszyła temu procesowi kodyfikacja prawa handlowego, w szczególności powstanie w 1847 r. Niemieckiej Ustawy Wekslowej (tzw. *Allgemeine Deutsche Wechselordnung*)⁶, a następnie uchwalenie w 1861 r. Powszechnego Niemieckiego Kodeksu Handlowego (ADHGB), który w 1869 r. stał się prawem związkowym, a potem prawem II Rzeszy Niemieckiej⁷. Ostatecznie w 1897 r. ogłoszony został nowy niemiecki kodeks handlowy (HGB), obowiązujący od 1 stycznia 1900 r., który odegrał istotną rolę w kodyfikacji prawa handlowego m.in. we Włoszech, Szwajcarii, Japonii, a także II Rzeczypospolitej.

W wyniku kodyfikacji prawa handlowego w XIX w. ukształtowały się trzy systemy prawa handlowego:

- 1) system przedmiotowy (obiektywny) – przyjmujący za podstawę zastosowania przepisów prawa handlowego tzw. obiektywne czynności handlowe; zgodnie z nim istnieją pewne czynności prawne, które ustawa uznaje za handlowe bez względu na to, przez kogo są dokonywane, a wykonywanie ich powoduje w każdym przypadku stosowanie przepisów prawa handlowego; na tym systemie został oparty Kodeks Handlowy Napoleona, a także kodeksy handlowe włoski (1882) oraz rumuński (1887);
- 2) system podmiotowy (subiektywny) – podstawą stosowania prawa handlowego jest pojęcie „kupiec”, a nie „czynności han-

Warszawa 1981, s. 822–823; W. Uruszczak, *Prawo francuskie w Rzeczypospolitej Krakowskiej (1815–1846)* [w:] *Szkice z dziejów ustroju i prawa. Poświęcone pamięci Ireny Malinowskiej-Kwiatkowskiej*, red. M. Kwiecień, M. Małecki, Kraków 1997; D. Malec, *Wpływy Code civil oraz innych kodyfikacji napoleońskich na ziemiach polskich (część II)*, CPH 2005/2; A. Całus, *Losy francuskiego Kodeksu handlowego z roku 1807*, CPH 2005/2.

⁶ Zob. K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne XIX wieku*, Warszawa 1973, s. 166–167; K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 286 i n.; S. Grzybowski, *Dzieje prawa. Opowieść, refleksje, rozważania*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1981, s. 191 i n.; R. Jastrzębski, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003, s. 15 i n.

⁷ Zob. J. Namitkiewicz, *Podręcznik prawa handlowego...*, s. 24 i n.; S. Jan-czewski, *Prawo Handlowe...*, s. 13 i n.

Książka dotyczy prawa handlowego i gospodarczego uchwalonego w okresie międzywojennym. Zostały w niej omówione osiągnięcia kodyfikacyjne II Rzeczypospolitej, które obowiązywały również po drugiej wojnie światowej i – co istotne – część z nich miała wpływ na przekształcenia gospodarcze w państwie polskim po roku 1989. Należą do nich m.in. Kodeks handlowy, prawo: spółdzielcze, upadłościowe, układowe, o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, przemysłowe oraz obowiązujące do dziś prawo wekslowe i czekowe.

Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej stanowi istotny punkt odniesienia dla wielu rozwiązań legislacyjnych. Spuścizna prawna tego okresu jest inspiracją dla kolejnych pokoleń prawników. Na pojęcia dziedzin analizowanych w tym opracowaniu składają się dwie odrębne dyscypliny prawne, które łączy czynnik ekonomiczny. Pierwsza z nich – prawo handlowe – jest chronologicznie starsza, druga zaś – prawo gospodarcze – pojawiła się pod koniec XIX wieku, przy czym jej rozwój przypada na okres po pierwszej wojnie światowej.

Problematyka kodyfikacji prawa i sięganie do tradycji prawnej II Rzeczypospolitej zawsze wiąże się z poszukiwaniem zarówno własnej tożsamości, jak i genezy określonych rozwiązań prawnych. Pokłosem poświęconych temu badań jest właśnie ta książka. Jej autorzy są przedstawicielami nauk prawnych, ekonomicznych oraz historycznych, pochodzą z różnych polskich ośrodków naukowych: Częstochowy, Katowic, Lublina, Poznania, Warszawy i Wrocławia. Dzięki temu opracowanie stanowi przykład zróżnicowanego podejścia do poszczególnych zagadnień z zakresu prawa handlowego i gospodarczego II Rzeczypospolitej.

9788381870634 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8187-063-4

9 788381 870634

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 99 ZŁ (W TYM 5% VAT)